

Издательство Алтайского государственного университета. – 2008. – №3. 7. Bresson D., Kubczak J. (Hrsg.) Abstrakte Nomina: Vorarbeiten zu ihrer Erfassung in einem zweisprachigen Wörterbuch. – Tübingen: Gunter Narr Verlag. – 1998. 8. Roth, J. Radetzky marsch. – 23. dtv. – München, 2008. – 404 S.

Коробейнікова Д.С., викл.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

МОВА ЄС – ЄВРОЛЕКТ ЧИ ПЕРЕКЛАД?

Стаття присвячена дослідженню лінгвальних та екстралінгвальних особливостей мови законодавчих актів ЄС з метою визначити її специфіку задля адекватного відтворення при перекладі цільовою мовою, а також з'ясувати конотацію поняття євролект та його місце в системі фахових мов.

Ключові слова: євролект, мова законодавчих актів ЄС, юридичний переклад, переклад законодавчих актів ЄС.

В статье исследуются лингвистические и экстралингвистические особенности языка законодательных актов ЕС с целью выявить специфику его адекватной передачи при переводе на целевой язык, а также определить коннотацию понятия евролект и его место в системе специальных языков.

Ключевые слова: евролект, язык законодательных актов ЕС, юридический перевод, перевод законодательных актов ЕС.

This article is aimed to explore the linguistic and extralinguistic language characteristics of EU legislative acts in order to clarify peculiarities of its adequate translation to a target language, as well as to determine connotation of the term euroлект and its place in the system of languages for special purposes (LSP).

Key words: euroлект, language of EU legislative acts, legal translation, translation of EU legislative acts.

Європеїзація правничих мов та правничих понять, яка відбувається в умовах євроінтеграції є, без сумніву, феноменом нового самостійного правопорядку – європейського права [Kjaer 2002, 129]. Незважаючи на майже півстолітнє існування Європейського Союзу, прогресивну мовну політику об'єднаної Європи, відносно динамічність досліджень європейської правничої мови та фахових текстів ЄС [Born 1992, Goffin 1998, Born/Schütte 1995, Born/ Stickel 1993, Stickel 2002], в наукових колах лише нещодавно було визначено місце та значення мови ЄС в системі фахових мов, про що свідчить впровадження нового напрямку лінгвістичних досліджень – *євролінгвістики* (Eurolinguistik), і зумовлених нею понять *євролект* (Euroлект), *євромова* (Eurospeak), *єврожаргон* (Eurojargon), *євротекст*

(Eurotext), *свронім* (Euronum). Сьогодні з'являються перші ґрунтовні розвідки, присвячені перекладознавчим аспектам нової легіслативної культури – європейського права [Kjaer 2002, Goffin 1998, Weisflog 1996], досліджуються супутні наслідки правничої інтеграції в Європі, зокрема мовна інтеграція на лексико-семантичному рівні та вплив взаємної правничої адаптації держав-членів ЄС на їхні правничі мови.

Теоретики та практики (лінгвісти, перекладачі, юристи) невпинно наголошують на особливих ознаках мови законодавчих актів ЄС, властивих виключно цій фаховій мові, що зумовлює актуальність та необхідність докладного вивчення мови законодавчих актів ЄС з позиції перекладознавства. Першим про особливості європейської мови зазначив міністр закордонних справ Франції Арістид Бріан (Aristide Briand), який після підписання Локарнського пакту (1928 р.) (*Locarnopact* – в українській правничій традиції *Пакт Бріана-Келлога* [Юридична енциклопедія 1999, 407]) згадував переговори з німцями так “...*wir haben Europäisch gesprochen. Das ist eine neue Sprache, die wir lernen müssen*” (“... ми розмовляли європейською мовою. Це нова мова, яку ми повинні вивчити”¹). Хоча він звісно не мав на увазі лінгвістичні проблеми, але ж все таки мав рацію, оскільки правничій та адміністративній комунікації ЄС властиві специфічні мовні особливості.

Відомо, що мовна політика ЄС ґрунтується на концепції *багатомовності* або *мультілінгвалізму*. Це означає, що всі мови держав-членів ЄС рівноправні і кожний громадянин ЄС має можливість ознайомитись з будь-яким законодавчим актом ЄС та будь-якою іншою інформацією в Євросоюзі його рідною мовою. Причому законодавчі акти ЄС, укладені різними, проте автентичними, офіційними та робочими мовами ЄС, мають однакову юридичну силу. Стратегія багатомовної Європи передбачає великі обсяги офіційних перекладів основних документів ЄС мовами держав-членів ЄС. Варто зазначити, що мовному питанню приділяють в ЄС надзвичайну увагу, доказом чого слугують результати роботи мовних і термінологічних відділів, департаментів перекладу при кожній інстанції Євросоюзу, постійні програми вивчення іноземних мов і підвищення мовної компетенції службовців ЄС, фінансування численних соціальних проєктів з вивчення мов держав-членів ЄС громадянами ЄС тощо. На думку керівника відділу перекладів Фернанда Турмеса (Fernand Thurmes), *вступ нових держав-членів до ЄС* означає, в першу чергу, *серйозне випробування в мовному плані* [Sprachproblem EU-Osterweiterung 2004]. У повідомленні Європейської Комісії “*Mehrsprachigkeit: Trumpfkarte Europas, aber auch gemeinsame Verpflichtung*” (“Багатомовність: козирна карта Європи, але й спільний обов’язок”) зазначається, що “*багатомовність – це певний виклик для всієї Європи*” [Brüssel 2008, 3].

Проте лінгвісти, термінологи та перекладачі впевнені, що уникнути мовних проблем можна, якщо фахівці всіх рівнів чітко дотримуватимуться вимог до мови законодавчих актів ЄС, розроблених компетентними відомствами Євросоюзу, зокрема:

1) *послугуватимуться унормованими термінами* для позначення спеціальних понять (реалій) ЄС. З цією метою в ЄС мовна служба та відділи перекладів інтенсивно укладають електронні фахові словники, працюють над рекомендаціями з метою гармонізації термінологічного складу законодавчих актів тощо.

¹ переклад авторський

2) *обачно ставитимуться до* незнайомої *термінології національних правничих систем*.

3) *дотримуватимуться спеціальних вимог до мови законодавчих актів ЄС*, закріплених в пораднику “Gemeinsamer Leitfaden des Europäischen Parlaments, des Rates und der Kommission” (спільний довідник Європейського Парламенту, Ради та Комісії з питань укладання та перекладу багатомовних нормативно-правових актів об’єднаної Європи) [<http://eur-lex.europa.eu/de/techleg>], що сприятиме адекватному перекладу вихідних текстів іншими мовами держав-членів ЄС. В іншому випадку, нечітке застосування термінів зумовлює їхню багатозначність, ускладнює переклад цільовими мовами та може спричинити помилки на семантичному рівні, а також розбіжності інтерпретації вихідної інформації тощо.

4) *відмовляться від жаргонізмів, «модних слів» (Modewörter), термінології національних правничих систем*, оскільки при перекладі постає проблема відсутності їх відповідників в інших мовах держав-членів ЄС і тому перекладачі змушені запозичувати поняття мов-продуцентів. Як свідчить практика перекладу юридичних текстів ЄС, найчастіше проблеми виникають при перекладі французьких термінів (переважно невмотивовано вжиті реалії національної правничої системи Франції у вихідних текстах ЄС), які, звісно, не мають відповідників в інших національних системах держав-членів ЄС. Наприклад, поняття національної правничої системи Франції „faute” (провина) відсутнє в інших правових системах, не має прямого відповідника і тому його не можна використовувати у вихідних законодавчих текстах ЄС. Натомість виправданим буде заміна цього специфічного національного терміну більш-менш нейтральними контекстуальними синонімами „illégalité” (протиправність), „manquement” (правопорушення), які мають відповідники в інших мовах держав-членів ЄС, зокрема в німецькій: „Rechtswidrigkeit” (нім.) – *протиправність* (укр.), „Verstoß” gegen eine Verpflichtung (нім.) – *правопорушення* зобов’язань; в англійській: „illegality” та „breach”.

5) *відмовляться від латинських виразів, вжитих в переносному значенні*, або в такому, що не відповідає смислу загальноприйнятих юридичних понять. Наприклад, в німецькій мові: „in fine” в значенні „endgültig” (остаточно), „a contrario” в значенні „im Gegenteil” (навпаки) [<http://eur-lex.europa.eu/de/techleg>].

Аби вирішити проблеми перекладу юридичних текстів ЄС та сприяти безперешкодній фаховій комунікації в межах об’єднаної Європи, фахівці розробили критерії європейської правничої мови. Вони дозволяють розмежувати термінологію і представлені нею поняття європейського права від термінів та понять національних правничих терміносистем держав-членів ЄС. *Мова законодавчих актів ЄС повинна відрізнятися максимальною простотою, зрозумілістю, прозорістю*, не містити термінів та понять, які б якимось чином перепліталися з такими, що вже існують в національних терміносистемах правничих мов держав-членів ЄС, а при перекладі законодавчих актів ЄС слід керуватися згадуваними нами раніше вимогами, визначеними терміном *KISS-Prinzip* (keep in short and simple – дотримуватись стислості та простоти) [Гавура 2008, 157]. Таким чином, юридичні тексти ЄС формалізовані та набагато спрощені у порівнянні з національними і відповідають одному спільному стандарту (так званому прототипу) незалежно від мови, якою перекладаються.

Проте, незважаючи на всі заходи і спроби дати лад проблемам, спричиненим багатомовністю Євросоюзу та необхідністю постійних перекладів, мова законодавчих актів ЄС незалежно від мови-носія інформації є об'єктом гострих атак і зазнає в Європейському Союзі та за його межами постійної критики, свідченням чого слугує застосування для її позначення таких метафоричних лексичних одиниць як *eurobabillage* (від фр. *babil* – балаканина), *brouillard linguistique européen* (незрозуміла європейська мова), *Eurokauderwelsch* (від нім. *Kauderwelsch* – незрозуміла мова, мова засмічена іноземними словами), або *Eurofog* (від нім. *Fog* – рясний туман), “*Community jargon*” (“жаргон Спільноти” або “єврожаргон”) [Goffin 1998, 2136], що наголошує на недосконалості мови юридичних текстів ЄС.

Німецький дослідник Вернер Фогт порівнює мову законодавчих актів ЄС з шаблонною англійською мовою, яка в межах ЄС здійснює, на думку автора, прямий і, на превеликий жаль, негативний тиск на мови всіх держав-членів ЄС. Це призводить до постійних запозичень з англійської мови, кількість яких настільки велика, що автор позначає їх “*Kontamination*” (контамінацією, забрудненням) [www.ceryx.de/sprache/wd_eurolekt]. До того ж, європейська англійська – це ломана англійська мова, так званий *піджин-інгліш* (“*Pidginisierung*”), що становить справжню небезпеку для всіх мов та національних культур світу.

Першочерговою причиною критики європейської правничої мови є постійний, проте часто *негомogenousний переклад юридичних текстів* ЄС офіційними мовами держав-членів. В даному контексті не можна не погодитись з абсолютно влучним висловлюванням Умберто Еко: „*Мова Європи – це переклад*“ [Mitteilung EU-Kommission 2008, 15]. Адже тексти-оригінали в установах ЄС укладають, а потім і перекладають не носії мов, причому з прагматичних переконань перевага надається найбільш уживаним мовам, а саме англійській та французькій. При подальших перекладах вихідних текстів іншими мовами держав-членів ЄС може мати місце невмотивоване запозичення, хибний відповідник, занадто спрощене тлумачення фахової інформації; семантичні, жанрово-стилістичні або навіть граматичні огріхи тощо. Поруч з проблемами спричиненими багатомовністю, процес перекладу законодавчих актів ЄС ускладнюють *реалії національних правових систем*, оскільки у межах ЄС зіштовхуються різні національні правові системи держав-членів ЄС, які паралельно співіснують з наднаціональною правовою системою. Зазначені феномени зустрічаються як на рівні лексики, фразеології, так і тексту. Найбільш непорозуміння виникають на термінологічному рівні, коли за подібною звуковою формою термінів вихідної та цільової мови закріплені різні поняття, різні значення. В таких випадках актуальності набуває проблема омонімії, полісемії та «хибних друзів перекладачів» тощо.

Роже Гоффе (Roger Goffin) – професор, перекладач та провідний термінолог Європейської Комісії в Брюсселі, активно досліджує мову Євросоюзу, про що свідчать його розвідки із зазначеної проблематики, і позначає мову ЄС терміном ЄВРОЛЕКТ (Eurolekt). При цьому, на думку дослідника, під цим поняттям слід розуміти не якісь негативні ознаки нової фахової субмови, а виключно її фаховість як на термінологічному, так і на поняттєвому рівнях, що визначається чіткими межами її застосування, обмеженим колом її адресатів, “сукупністю усіх мовних засобів, які застосовуються

у професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечити порозуміння між фахівцями цієї галузі” [Hoffmann цит. за Buhlmann 2000, 11]. У своїй статті “Eurolekt ja – Eurokaderwelsch nein” (“Євролект – так, єврожаргон – ні”), дослідник виокремлює та протиставляє поняття “ЄВРОЛЕКТ” та “ЄВРОЖАРГОН”, наголошуючи на позитивних рисах першого та недоліках останнього [Goffin 1999].

До *ключових ознак мови* європейського права, ми відносимо такі *лінгвальні особливості*:

1) *спеціальні юридичні терміни європейського права*. Вони представляють *специфічні концепти та поняття*, виражені *термінами-реаліями ЄС*, які отримали назву *євроніми* (Euronome). Спеціальні терміни європейського права запозичуються при перекладі в цільову мову та в ідеальному випадку поповнюють її новими поняттями, у гіршому – засмічують невиправданими запозиченнями;

2) *своєрідні скорочення*, кількість яких вражає: *ESVP* (Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik) – *ЄБОП* (Європейська безпекова та оборонна політика), *Europol* (Europäische Polizeiamt) – Європол (Європейська поліцейська служба), *EWS* (Europäische Wissenschaftsstiftung) – *ЄНФ* (Європейський науковий фонд), *CEFTA* – *ЦЕФТА* тощо;

3) *метафоричні терміни*, представлені міфологічними антропонімами, або композитами-топонімами, що також ускладнює сприйняття, розуміння та, звичайно, переклад фахових текстів. Так, для номінацій програм та проектів, які реалізуються за підтримкою ЄС найчастіше використовують імена *міфологічних істот та прізвища видатних осіб*, наприклад: (а.) *програми сприяння культурі*: *Ariane* (“Аріадна”), *Raphael* (“Рафаель”); (б.) *освітні програми*: *Sokrates* (“Сократ”), *Leonardo da Vinci* (“Леонардо да Вінчі”), *Erasmus* (“Еразм”); (с.) *інформаційні мережі Європейської Спільноти*: *освітні* – *EURYDICE* („Євридика”), *Galileo* (“Галілей”); (д.) *вузькогалузеві програми*: *Programm DAPHNE* (Програма “Дафна”) та ін.

4) *специфічні фразеологічні звороти*, які активно поповнюються в результаті фразеологізації ідей об’єднаної Європи: *in dem Bewusstsein* (нім.)/ *conscientes du fait* (фр.) – усвідомлюючи; *in der Erwägung* (нім.)/ *considerant* (фр.) – беручи до уваги що/ зважаючи на; *im Hinblick* (нім.)/ *eu egard* (фр.) – у зв’язку з/ зважаючи на те, що/ з огляду на те, що; *in dem Wunsch* (нім.)/ *desireuse* (фр.) – бажаючи; *überzeugend, in der Gewissheit, im Vertrauen* (нім.)/ *convaincus* (фр.) – певні/ упевнені; *entschlossen* – сповнені рішучості; 5) *номенклатурні одиниці*: “i2010”, „eEurope 2005“, *URBAN II*, тощо; 6) *квзітерміни*; 7) *професійні просторіччя*; 8) *терміни з інших терміносистем* тощо.

Екстралінгвальні особливості мови законодавчих актів ЄС зумовлені власною новою легіслативною культурою – європейським правом, широким колом реципієнтів, які представляють різні лінгвокультурні соціуми та різні правові системи. Наведені властивості мови законодавчих актів ЄС та запропонований Л. Гоффманном принцип *горизонтального структурування* (приналежність фахової мови до певної галузі) та *вертикального розширювання* фахових мов (розподіл фахових мов на шари за рівнем їх змістовної спеціалізації), дозволяють виокремити її до окремої фахової субмови – фахової мови європейського права. Враховуючи те, що німецькі науковці, зокрема Г.-Р. Флук та Я. Енгберг номінують мову, яка має чіткі характеристики фахової мови «тех-

нолектом (Technolekt/ Juristischer Technolekt) – спеціальна мова, якою послуговуються фахівці в їх вузькій галузі» [Engberg, 35; Fluck 1996, 11], ми слідом за Роже Гоффе позначаємо мову законодавчих актів ЄС – **євролектом**. Вважаємо, що поняття євролект презентує фахову мову європейського права та становить складову мови для спеціальних цілей (LSP). При цьому використання в даному контексті терміну „єврожаргон“ є недоречним і помилковим, хоча б з етимологічних переконань, оскільки термін „жаргон“ походить від франц. jargon, первісно – пташина мова, незрозуміла мова [Юридична енциклопедія, 425]. Таким чином, **євролект** – офіційний термін для номінації відносно молоді фахової мови європейського права, яку перекладачі в європейських інституціях аргументовано позначають неофіційним терміном – **переклад**.

1. *Гавура Д.С.* Термінологія європейського права та особливості її перекладу// Мовні і концептуальні картини світу. Випуск 24/частина 1. – К.: ВПЦ «Київський університет». – с.153-157; 2. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К.: «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана», 1998. – Т. 2: Д-Й. – 1999. – 744 с.; 3. *Born, Joachim* Eurospeak + Eurotexte = Eurolinguistik. Anmerkungen zu sprachlichen Gewohnheiten im Brüssel Euro-Alltag. In: Sprachreport 2-3/1992, 1-4.; 4. *Born, Joachim / Schütte, Wilfried* Eurotexte – Textarbeit in einer Institution der EG [Studien zur deutschen Sprache; 1]; Tübingen: Narr, 1995. – 456 S.; 5. *Born, Joachim / Stichel, Gerhard* (Hrsg.) Deutsch als Verkehrssprache in Europa. Berlin: de Gruyter, 1993. – 342 S.; 6. *Buhlmann, Rosemarie / Annelise Fearn*s Handbuch des Fachsprachenunterrichts. Tübingen: Narr, 2000. – 468 S.; 7. *Fluck, Hans-Rüdiger* Fachsprachen. Einführung und Bibliographie. 5., überarb. und erw. Aufl. Tübingen/Basel: A. Francke Verlag, 1996. – 361 S.; 8. *Goffin, Roger* Terminographie in der Europäischen Kommission. In: Fachsprachen: ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft/ Hrsg. von L. Hoffmann. – Berlin, New York: de Gruyter, 1998. – S. 2124-2138; 9. *Goffin, Roger* Euroлект ja, Eurokauterwelsch nein. Akten des Deutschen Terminologietags, Köln 24.-25. April 1998, Bolzano-Köln, 1999. – S. 163-176; 10. *Mitteilung der Kommission* an das Europäische Parlament, den Rat, den Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschuß der und den Ausschuß der. Brüssel, 2008. – 17 S.; 11. *Engberg, Jan* „Prinzipien einer Typologisierung juristischer Texte.“ In: „Forum für Fremdsprachen“. Tübingen: Narr, 1993. – S. 31-38.; 12. *Kjaer, Anne Lise* „Eurospeak“ – „Eurotexte“ – „Eurobegriffe“: zur Pluralität von Sprachen und Rechten bei der Produktion und Rezeption gemeinschaftlicher Texte. In: Juristische Fachsprache: Kongressberichte des 12th European Symposium on Language for Special Purposes, Brixen/Bressanone 1999 Rechtslinguistik Series (6) LIT Verlag Berlin-Hamburg-Münster, 2002. – 163 S.; 13. *Weisflog, Walter E.* Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung: Eine interdisziplinäre Studie. – Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1996. – 136 S.; 14. http://www.ceryx.de/sprache/wd_euroлект; 15. <http://eur-lex.europa.eu/de/techleg> – „Gemeinsamer Leitfaden des Europäischen Parlaments, des Rates und der Kommission“; 16. <http://www.uebersetzerportal.de/nachrichten/n-archiv/2004/2004-02/2004-02-18.htm> – Sprachproblem EU-Osterweiterung: Der größte Übersetzungsdienst der Welt legt Zahlen auf den Tisch.